

До разової спеціалізованої вченої ради
Одеського державного університету
внутрішніх справ

ВІДГУК

**офіційного опонента – доктора юридичних наук, професора
Балобанової Дар’ї Олександрівни
на дисертацію Федорончука Ігора Володимировича
“Кримінологічна характеристика та запобігання втручанню у діяльність
захисника чи представника особи”,
поданої на здобуття ступеня доктора філософії
за спеціальністю 081 «Право»**

Актуальність теми дисертаційного дослідження обумовлюється, в першу чергу, закріпленням в Конституції України положення про те, що «утвердження і забезпечення прав і свобод людини є головним обов'язком держави» (ст. 3 КУ). У тексті Конституції України закріплено не лише основні права і свободи людини і громадянина, а й передбачено відповідні конституційно-правові гарантії їх дотримання та судового захисту, у тому числі гарантоване звернення до суду безпосередньо на підставі Конституції України, та надано при цьому можливість використовувати будь-які, не заборонені законом, засоби захисту своїх прав і свобод. Так, передбачено, що кожен має право на правничу допомогу та є вільним у виборі захисника своїх прав (ст. 59 КУ). Це зумовлює необхідність визначення в нормативно-правових актах України порядку, умов і способів надання правової допомоги та відповідних гарантій у забезпеченні якості та безпеки надання такої допомоги.

Правничу допомогу в Україні, здебільшого, надають адвокати, але представницька діяльність в окремих сферах судочинства може здійснюватися законними представниками особи (батьки, усиновителі, опікуни, піклувальники), представниками юридичних осіб (керівник, юрист, призначений працівник, та особи, які працюють за договором – адвокати, юрисконсульти, співробітники юридичних фірм). Всі вони можуть зазнавати протиправного впливу у зв'язку з виконанням ними своїх функцій, а отже й потребувати правового захисту від такого впливу.

В чинному Кримінальному кодексі України наявна норма про кримінальну відповідальність за втручання в діяльність захисника чи представника особи (ст. 397 КК України), але забезпечення кримінально-правового захисту діяльності зазначених осіб здійснюється недостатньо ефективно, що підтверджується збільшенням кількості випадків втручання, навіть офіційно зареєстрованих, але незначним рівнем процесуальних рішень за наслідками розгляду відповідних категорій проваджень. Це підкреслює актуальність дослідження як в цілому кримінальних правопорушень проти правосуддя, так й безпосередньо втручання в діяльність захисника чи представника особи.

Дослідження кримінальних правопорушень проти правосуддя та втручання в діяльність захисника чи представника особи були, є та будуть предметом уваги науковців. Значний внесок у розвиток науки та практики кримінального права та кримінології у даному напрямку зробили такі правники, як А.М. Бабенко, В.С. Батиргарєєва, Є.М. Блажівський, В.І. Борисов, В.В. Власюк, В.В. Голіна, Б.М. Головін, І.М. Даньшин, С.Ф. Денисов, О.М. Джужа, В.В. Єрохін, А.П. Закалюк, О.Г. Кальман, С.О. Книженко, О.М. Литвинов, Г.В. Логвинський, С.В. Медведенко, В.О. Меркулова, С.С. Мірошніченко, А.О. Мороз, Т.І. Пономарьова, Д.Д. Русанівська, В.В. Сміх, О.С. Старенький, Т.Є. Тичина, М.І. Хавронюк, В.І. Шакур, М.В. Шепітько, О.О. Юхно та багато інших науковців.

Проте, з урахуванням того, що праці згаданих авторитетних вчених мають значну наукову і практичну цінність, чимало питань у дослідженні втручання в діяльність захисника чи представника особи залишаються дискусійними, не знайшли цілісного відображення в наявних наукових працях саме кримінологічної спрямованості, а в руслі мінливої кримінально-правової та кримінологічної політики сьогодення виникає необхідність оперативно реагувати на нові практичні ситуації, не допускати помилок у законотворчій техніці, передбачати у законодавстві та реалізовувати на практиці такі заходи протидії, які будуть відповідати вимогам часу, будуть можливими для застосування та зможуть забезпечити одноманітність правозастосування.

Все вищезазначене призвело до появи нової дисертаційної роботи «Кримінологічна характеристика та запобігання втручання у діяльність захисника чи представника особи».

Кримінологічна характеристика втручання у діяльність захисника чи представника особи та розробка науково обґрунтованих рекомендацій щодо запобігання цьому виду кримінальних правопорушень є можливою завдяки вирішенню таких завдань: визначення стану наукової розробки явища втручання у діяльність захисника чи представника особи та запобігання йому; надання кількісно-якісних показників цього кримінального правопорушення, кримінологічної характеристики осіб, які його вчиняли; визначення детермінації втручання у діяльність захисника чи представника особи; дослідження міжнародного досвіду нормативно-правового забезпечення запобігання втручання у діяльність захисника чи представника особи; формулювання загальносоціальних та спеціально-кримінологічних заходів запобігання аналізованого кримінального правопорушення та пропозицій щодо їх вдосконалення.

Аналізуючи актуальність роботи, необхідно відзначити, що дисертація виконана відповідно до Стратегії розвитку наукової діяльності Національної академії правових наук України на 2016-2020 рр. (затвердженою загальними зборами НАПрН України 03.03.2016 р.) та Переліку пріоритетних тематичних напрямів наукових досліджень і науково-технічних розробок на період до 2023 року, затверджених постановою Кабінету Міністрів України №942 від 07.09.2011 р. (із відповідними змінами). Крім того, робота відповідає Національній стратегії у сфері прав людини на 2021-2023 роки (затверджена указом Президента України від 24.03.2021 р. №119/2021); Пріоритетним напрямом розвитку науки і техніки на період до 2023 року (відповідно до Закону України від 11.07.2001 р. №2623-III зі змінами); Тематиці наукових досліджень і науково-технічних (експериментальних) розробок на 2020-2024 роки (наказ МВС України від 11.06.2020 р. №454). Дослідження проведено у межах плану науково-дослідних робіт Одеського державного університету внутрішніх справ

«Пріоритетні напрямки розвитку реформування правоохоронних органів в умовах розгортання демократичних процесів у державі» (державний реєстраційний номер 0116U006773), та згідно з планом науково-дослідницької роботи кафедри кримінального права та кримінології Одеського державного університету внутрішніх справ «Кримінально-правові, кримінологічні та кримінально-виконавчі заходи запобігання злочинності» (державний реєстраційний номер 012U002156).

Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації, та їх достовірність.

Дисертаційне дослідження, враховуючи специфіку предмета та поставлені завдання, проведено з використанням загальнонаукових та спеціальних методів, зокрема: історичного, соціологічних, статистичних методів збору і аналізу інформації, компаративістського методу, методу вивчення й аналізу документів, дослідження матеріалів засобів масової інформації.

Висновки і рекомендації дисертанта ґрунтуються на аналізі вітчизняних і зарубіжних джерел, нормативного матеріалу, літератури з питань кримінального права, кримінології і криміналістики, інших наук, енциклопедично-довідкової літератури. Автором опрацьовано значний масив літератури, що безпосередньо чи опосередковано торкається теми дисертаційного дослідження – 290 джерел. Зазначене свідчить про високий рівень обізнаності дисертанта у питаннях, які ним досліджуються, та забезпечує відповідний рівень обґрунтованості зроблених ним висновків.

Слід відмітити емпіричну основу дослідження, яку становлять офіційні статистичні дані Офісу Генерального прокурора про зареєстровані кримінальні правопорушення та результати їх досудового розслідування за період з 2013 року по жовтень 2023 року за ст.ст. 397-400 КК України; статистична інформація за ст.ст. 397-400 КК України від Державної судової адміністрації за 2015-2022 рр.; дані судової статистики за 2015 – перший квартал 2023 рр.; результати вивчення у Єдиному державному реєстрі судових рішень ухвал слідчих суддів та вироків суду за період 2013 – жовтень 2023 рр.; матеріали анкетування й опитування 150

адвокатів, юристів та осіб, які мають вищу юридичну освіту, щодо проблеми втручання у діяльність захисника чи представника особи; повідомлення на інформаційних Інтернет-порталах за 2010 – 2023 рр.

Новизна наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації. Наукова новизна одержаних результатів полягає в тому, що дисертація за характером і суттю поставлених завдань є одним з перших комплексних кримінологічних досліджень втручання в діяльність захисника чи представника особи. Автор отримав низку науково-теоретичних результатів, які мають значення не лише для науки кримінального права і кримінології, а й для вдосконалення та розробки системи заходів протидії злочинності.

Здобувач Федорончук І.В. у дисертації зробив теоретичні висновки, уточнив зміст окремих понять, котрі мають наукове й практичне значення, що знайшло своє відображення в конкретних теоретичних положеннях і пропозиціях, які винесенні на захист. У дослідженні, зокрема: надано кримінологічну характеристику кримінального правопорушення у вигляді втручання в діяльність захисника чи представника особи; виявлено специфічні особливості кримінологічної характеристики осіб, які здійснюють втручання у діяльність захисника чи представника особи; встановлено детермінанти втручання у діяльність захисника чи представника особи; запропоновано декриміналізувати окремі положення ст. 397 КК України та викласти їх в окремій статті Кодексу України про адміністративні правопорушення; удосконалені теоретичні положення щодо заходів запобігання втручанням у діяльність захисника чи представника особи.

Заслужують на підтримку висновки автора щодо детермінант втручання у діяльність захисника чи представника особи, якими названі: військова агресія російської федерації проти України; правовий нігілізм; недосконалість національного законодавства; надмірна перевантаженість правоохоронних та судових органів та високий рівень корупції у них; наявність у службових осіб дискреційних повноважень, які вони використовують в особистих цілях.

Обґрунтованість таких висновків підкріплюється особистим досвідом автора, який займається адвокатською діяльністю протягом значного періоду часу.

Особливу зацікавленість викликав кримінологічний аналіз, зроблений автором в підрозділах 2.1 та 2.2 – кримінологічна характеристика кількісних і якісних показників відповідного кримінального правопорушення та осіб, які його вчинили. Значущість та практикоорієнтованість такого аналізу підкреслюється проведенням його у динаміці, що дозволяє краще зрозуміти тенденції та зміни, які відбуваються.

В цілому, всі положення дисертаційного дослідження є теоретично важливими і, без сумніву, є певним внеском у кримінологічну та кримінально-правову науку, а також суміжні галузі науки та права.

Здійснене Федорончуком І.В. комплексне наукове дослідження надало можливість виробити певні рекомендації для формування системи заходів протидії кримінальному правопорушенню у вигляді втручання в діяльність захисника чи представника особи, яку, в свою чергу, можна застосувати для розробки відповідних заходів щодо будь-яких видів кримінальних правопорушень.

Результати дослідження мають не лише наукове, а й **практичне** значення, та можуть бути використані:

у науково-дослідницькій роботі – як основа для подальшої наукової розробки проблем явища втручання у діяльність захисника чи представника особи, при дослідженні актуальних проблем аналізу кримінальних правопорушень у вигляді втручання у діяльність захисника чи представника особи, вивчення їх причин та умов, та вивчення питань з профілактики та запобігання цим видам кримінальних правопорушень (акт впровадження результатів дисертаційного дослідження в наукову діяльність Одеського державного університету внутрішніх справ від 20 листопада 2023 р.);

у правотворчій діяльності – під час розробки змін і доповнень до законодавчих та інших нормативно-правових актів, що регулюють запобігання незаконному втручання у діяльність захисника чи представника особи;

у правозастосовній діяльності – як науково обґрунтовані заходи щодо підвищення ефективності діяльності із запобігання незаконному втручанню у діяльність захисника чи представника особи (акт впровадження результатів дисертаційного дослідження в практичну діяльність Адвокатського об'єднання “Лоялті” від 15 листопада 2023 р.; акт впровадження результатів дисертаційного дослідження в практичну діяльність Ради адвокатів Одеської області та її комітетів від 22 листопада 2023 р.; акт впровадження результатів дисертаційного дослідження у практику запобігання та протидії цього виду кримінального правопорушення Київського районного суду м. Одеси від 24 листопада 2023 р.; акт впровадження результатів дисертаційного дослідження у практику запобігання та протидії цього виду кримінального правопорушення Приморського районного суду м. Одеси від 12 грудня 2023 р.);

у навчальному процесі – при викладанні курсів «Кримінальне право. Особлива частина», «Кримінологія» та «Актуальні проблеми сучасної кримінології», під час розкриття питань кваліфікації, а також питань, пов'язаних із аналізом кримінальних правопорушень у вигляді втручання в діяльність захисника чи представника особи, вивчення їх причин та умов, та вивчення питань з профілактики та запобігання цим видам кримінальних правопорушень (акт впровадження у навчальний процес Одеського державного університету внутрішніх справ від 20 листопада 2023 р.).

За результатами дослідження опубліковано 12 наукових праць, серед них – 3 статті у фахових виданнях України, 1 стаття у періодичних наукових виданнях інших держав за профілем дисертації та 8 тез доповідей, надрукованих у збірниках тез за результатами виступів на науково-практичних заходах. Наукові ідеї та розробки, що належать співавторам опублікованих праць, у дисертації не використовуються.

Дані про відсутність текстових запозичень та порушення академічної доброчесності. Аналіз змісту дисертації не виявив текстових запозичень та інших фактів порушення академічної доброчесності.

Дослідження Федорончука І.В. має і інші позитивні положення та, безумовно, є актуальним і корисним як в практичному, так і в теоретичному плані.

У цілому позитивно оцінюючи рецензоване дослідження, звернемо увагу на окремі спірні положення, які, на наш погляд, потребують або додаткової аргументації, або спеціальних пояснень під час захисту дисертації.

1. Автором запропоновано (с. 190-191 дисертації) частково декриміналізувати ст. 397 КК України «Втручання в діяльність захисника чи представника особи» шляхом встановлення адміністративної відповідальності за «вчинення перешкод до здійснення правомірної діяльності захисника чи представника особи» (відповідна стаття КУпАП) та формулювання кримінальної відповідальності за «порушення встановлених законом гарантій діяльності захисника чи представника особи та професійної таємниці» (ст. 397 КК України). У зв'язку з такою пропозицією виникає декілька запитань:

а) як слід розмежовувати зазначені діяння, адже порушення встановлених законом гарантій діяльності може полягати у втручанні в діяльність захисника чи представника особи? Коли слід вести мову про адміністративну, а коли – про кримінальну відповідальність?

б) чи доцільно взагалі залишати кримінальну відповідальність за аналізоване кримінальне правопорушення, враховуючи, що воно належить до кримінальних проступків, можливо доцільно його повністю декриміналізувати й перевести до адміністративних правопорушень? А може, навпаки, ми нарешті відмовимся від адміністративних проступків, як «маленьких» кримінальних правопорушень, і тоді всі форми цього правопорушення мають передбачатися у кримінальному законі?

в) чи досліджував автор як відповідне питання вирішується в Проекті Кримінального кодексу України, який розроблений Робочою групою з питань розвитку кримінального права, яка є частиною Комісії з питань правової реформи при Президентіві України?

2. Якщо все ж таки ст. 397 КК України є необхідною, то чи не доцільно розглянути питання про виключення кримінальної відповідальності за втручання у діяльність захисника чи представника особи загальних суб'єктів? У підрозділі 2.2 дисертації, надаючи кримінологічну характеристику особи, що вчиняє втручання у діяльність захисника чи представника особи, автор приходиться до висновків, що така особа «має статус службової особи та працює у правоохоронних органах, органах судової влади чи є державним службовцем» (с. 100 дисертації), що підтверджується відповідним аналізом. Тобто, чи не є доцільним встановити кримінальну відповідальність за відповідні дії тільки для спеціальних суб'єктів – службових осіб, що зараз передбачено в ч. 2 ст. 397 КК України?

3. На с. 114 дисертації автор зазначає, що «72% опитаних адвокатів, юристів та осіб, які мають вищу юридичну освіту, вважають, що для забезпечення захисту захисника чи представника особи від втручання в його діяльність, держава повинна конкретизувати статтю КК України, та прописати, що саме підпадає під поняття втручання у діяльність захисника чи представника особи». Які форми діяння, на думку автора та респондентів, можна було б вказати задля тлумачення поняття «втручання»?

4. Серед положень наукової новизни (с. 24 дисертації) автор пропонує закріпити повноваження складання протоколів про адміністративні правопорушення (якщо ідея автора про часткову декриміналізацію буде підтримана) за головами ради адвокатів Автономної Республіки Крим, областей, міст Києва та Севастополя або уповноваженим членом ради адвокатів задля забезпечення належного та вчасного притягнення винних осіб до відповідного виду відповідальності. Така пропозиція автора потребує додаткової аргументації, оскільки на наш погляд це не буде сприяти об'єктивності та неупередженості при вирішенні питання про винуватість особи.

Незважаючи на це, дисертація Федорончука Ігора Володимировича «Кримінологічна характеристика та запобігання втручанням у діяльність захисника чи представника особи» виконана на належному науковому і

методологічному рівнях, з широким використанням загальної та спеціальної літератури, проведеним аналізом статистичних даних та оприлюднених рішень судів України щодо втручання в діяльність захисника чи представника особи, має наукову цінність і практичну значимість. Рецензована дисертація є завершеною, кваліфікованою самостійною науковою працею, що містить результати проведених автором досліджень.

Отримані автором нові науково обґрунтовані результати проведених досліджень розв'язують конкретне наукове завдання, що має істотне значення для кримінально-правової та кримінологічної наук, а саме – автором проведено комплексне кримінологічне дослідження втручання в діяльність захисника чи представника особи в сучасних умовах та запропоновані заходи запобігання цьому кримінальному правопорушенню.

Дисертація Федорончука І.В. на тему «Кримінологічна характеристика та запобігання втручання у діяльність захисника чи представника особи» відповідає вимогам щодо дисертацій на здобуття ступеня доктора філософії, які встановлені в п.п. 6, 7, 8, 9 «Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії», затвердженого Постановою Кабінету Міністрів України №44 від 12 січня 2022 року, а її автор – **Федорончук Ігор Володимирович** на основі публічного захисту заслуговує на присудження наукового ступеня доктора філософії за спеціальністю 081 «Право».

Офіційний опонент:
професор кафедри кримінального права
і кримінології факультету №1
Інституту з підготовки фахівців для підрозділів
Національної поліції
Львівського державного університету
внутрішніх справ,
доктор юридичних наук, професор

Дар'я БАЛОБАНОВА